

було усвідомлення власних проблем і потреби навчитися жити з залежністю хворого чоловіка/сина. Втім, первинною мотивацією відвідування групи для жінок було “врятування хворого чоловіка/сина”. Попереднє сприйняття алкоголізму та наркоманії як пороку або поганої звички змінилося у жінок розумінням хворобливого характеру залежності. Таким чином, проведений аналіз показав, що групова робота ефективно сприяє змінам пізнавальних схем відносно сутності зловживання алкоголем/наркотиками.

ВИКОРИСТАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

О. Іванова (Школа соціальної роботи)

Соціальна політика, як будь-яка інша діяльність, для досягнення своїх цілей може використовувати певний набір інструментів.

Застосування різноманітних інструментів, їх поєднання, допоможе вирішити соціальну проблему комплексно: попередити її виникнення в майбутньому та вплинути на вже існуючі наслідки.

Одним з “улюблених” інструментів в Україні вважається **фінансова допомога**, якою намагаються покращити всі існуючі соціальні негаразди. Інструмент, безумовно, необхідний, але ефективність соціальної політики в Україні буде низькою, якщо, захопившись фінансовими допомогам, не розглядатимуть можливостей паралельного використання інших інструментів соціальної політики.

Часто більш ефективним виявляється надання **безготівкової допомоги**. Прикладами такої допомоги є житлові субсидії, часткове зменшення вартості товарів та послуг. Можливо варто було б поширити вже існуючу практику талонів на харчування.

Оподаткування. Важливим аспектом застосування цього інструмента в Україні на сьогодні є введення податкових пільг (для малозабезпечених сімей, на утриманні яких перебувають важко хворі або інваліди, котрі потребують постійного догляду і при відсутності останнього підпадають під опіку держави; для молодого подружжя при народженні дитини; для сімей, які всиновлюють, беруть на утримання (fostering) дитину або людину похилого віку; для безробітних, що починають власний бізнес).

Послуги. Перекваліфікація на більш конкурентноспроможну спеціальність, хоча з першого погляду потребує більше затрат, ефективніша за наслідками, ніж довготривале надання допомоги по без-

робіттю; послуги по догляду вдома самотніх інвалідів та людей похилого віку в багатьох випадках вдало замінюють утримання у будинках-інтернатах для престарілих та інвалідів.

Безумовно, профілактичні міри обходяться державі дешевше, ніж боротьба з наслідками; в Україні їм приділяється увага, але аналіз ситуації, що склалася, доводить, що увага недостатня. До групи інструментів соціальної політики, що використовуються для профілактичних заходів, можна віднести:

Консультування, рекомендації чи заохочення бажаної діяльності. Консультаційні та рекомендаційні програми щодо підтримання здорового способу життя, планування сім'ї, профорієнтаційне консультування.

Інформація. Інформація про наслідки, що їх може спричинити та чи інша діяльність (вживання наркотиків, тютюну, можливі шляхи отримання ВІЛ). Обізнаність людей щодо існуючих соціальних установ, допомог, соціальних програм підвищують їх дієвість. Інформаційної підтримки потребуватимуть пенсійна реформа і програма адресної допомоги.

Заборона або обмеження певних дій. Заборона будь-якої дискримінації, зокрема при прийомі на роботу; заборона або обмеження реклами тютюну, алкоголю.

Спеціальні стягнення за персонально чи соціально небезпечну поведінку у формі штрафів, додаткових податків. Наприклад, зловживання алкоголем та тютюном веде не тільки до "саморуйнування", але й має вплив на оточуючих (зокрема "пасивне куріння"), що призводить до зростання витрат на лікування осіб, що постраждали внаслідок цього. В деяких країнах,— що можна запозичити й Україні,— встановлено штрафи за паління в громадських місцях. В нещодавно прийнятому в Україні Законі про рекламу алкоголю і тютюну передбачено додатковий податок на соціальну рекламу.

Також хотілося б звернути увагу на можливості використання в Україні деяких інших інструментів соціальної політики.

Правові статуси. Надання статусів, що мають давати певні права та визначати обов'язки держави перед їх носіями (статус ветерана війни, ліквідатора аварії на ЧАЕС, безробітного, біженця, народного депутата), широко використовується в Україні. Внаслідок цього, як і в інших країнах, почало спостерігатися зростання "менталітету заслуг" — люди починають дуже багато очікувати від держави, що особливо небезпечно в період, коли ресурси держави обмежені. Ситуація в Україні потребує перегляду існуючих статусів та розгляду надання деяких нових (наприклад, статусу частково без-

робітного, що дасть можливість, замість субсидювання заробітної плати державою на безперспективних підприємствах, включити людину в активний пошук перспективної роботи, надати можливість перекваліфікації через службу зайнятості).

Для вирішення деяких проблем у сфері зайнятості, соціального захисту, використовуються різноманітні Угоди. А саме: міжнародні угоди між країнами щодо регламентації трудової міграції, пенсійного забезпечення мігрантів; угоди між соціальними партнерами — тарифні угоди, про субсидювання модернізації нерентабельних чи застарілих виробництв для запобігання безробіття та інші.

Заходи стосовно взаємодії груп населення та установ. Інструмент, на який варто звернути пильну увагу і який найменше використовується в Україні, головним чином, через нерозробленість механізму застосування, недосконалість правового регулювання. Це може бути впровадження пенсійних програм за місцем роботи, створення інших соціальних програм, доповнюючих або альтернативних державним. Сюди також відноситься більш-менш знайоме в Україні укладання колективних договорів.

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Н. Кабаченко (Школа соціальної роботи)

В численних дослідженнях останнього часу, присвячених проблемам громадянського суспільства, акцент робиться на наявності та функціонуванні в суспільстві різноманітних громадських об'єднань, асоціацій, структур, що утворюються внаслідок діяльності вільного, активного, незалежного та самостійного громадянина, який переслідує власні цілі та інтереси.

При цьому питання соціального захисту та соціальної роботи часто залишаються поза увагою дослідників, хоч від їх розв'язання багато в чому залежить внутрішня стабільність та соціальний мир у державі.

Соціальна робота відноситься до сфери громадянського суспільства і є однією з тих саморегулюючих структур, котрі діють як посередники між індивідом та державою, прагнучи до узгодженості різноманітних точок зору та інтересів.

В західній традиції багато аспектів соціальної роботи тісно пов'язані з громадськими рухами: жіночі організації, групи самопомоги, кооперативи, філантропічні організації і т. ін. Що ж до нашо-